

16. Зеньковский В. Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября 1918 г.): Воспоминания / В. Зеньковский. – М.: Крутицкое патриаршее подворье, 1995. – 240 с.
17. Зеньковский В. Православие и культура / Зеньковский В. – Берлин, 1923. – 285 с.
18. Зеньковский В. Русские мыслители и Европа: критика европейской культуры у русских мыслителей / Зеньковский В. – М.: Республика, 1997. – 368 с.
19. Руднев В. Судьбы эмигрантской школы / В. Руднев. – Прага, 1929. – 7 с.
20. Зеньковский В. Пять месяцев у власти (15 мая – 19 октября 1918 г.): Воспоминания / Зеньковский В. – М.: Крутицкое патриаршее подворье, 1995. – 240 с.
21. Там само.
22. Там само.
23. Там само.

Евразийское наследство в общественно-политических взглядах В.Зеньковского (1881-1962 гг.)

В статье актуализируется проблема историко-культурных истоков евразийства, как историософской концепции и общественно-политического движения, которое сформировалось в 20-30-ые гг. XX ст. в среде эмиграции, путем анализа и обобщения опыта евразийского наследства в общественно-политических взглядах В.Зеньковского (1881-1962 гг.) – представителя киевской академической мысли, философа, педагога и психолога, церковного, государственного деятеля, активного участника национально-освободительного движения Украины начала XX ст.

Ключевые слова: *большевизм, социальный раскол, евразийство, эмиграция, философская мысль, славянофилы, культурный дуализм.*

The Eurasian heritage in the social and political ideas of V.Zenkovskiy (1881-1962)

The problem of historical and cultural sources of eurasiatation as a historiosophical conception has been examined. The reflection of eurasiatation in V.Zenkovskiy's social and political heritage has been analysed (1881-1962).

Keywords: *bolshhevism, social dissidence, eurasiatation ("evraziystvo"), emigration, philosophical idea, Slavofils, cultural dualism.*

Пилипенко Л.В., Рященко Д.С.

ОСВІТЯНСЬКА ТА НАУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАНА ОГІЄНКА (МИТРОПОЛИТА ІЛАРІОНА)

Головну роль у відродженні національної самосвідомості українського народу відіграла інтелігенція. На початку XX століття українська інтелігенція уже була хоч і не чисельною, та все ж цілком сформованою соціальною та професійною верствою, здатною не тільки брати участь у вітчизняному національному русі, що вступив у політичну фазу, але й очолити його. Саме цій еліті, яка на початку 1917 р. становила лише 3% населення України, й випало відіграти вирішальну роль у пробудженні національної свідомості нашого народу, в спонуканні його до боротьби за відновлення власної державності [1, с.228].

На початку ХХІ століття, в час національного відродження України, повертаються із небуття імена кращих синів і дочок, що зробили безцінний внесок в історію її державотворення, науки і культури, освіти, свідомо замовчувані у недавній, так званий період триумфу комуністичного будівництва. Серед тих, хто творив, зберігав і втілював у життя ідеї української науки та національної освіти – був Іван Огієнко (митрополит Іларіон) – доктор філософії, видатний учений мовознавець, фундатор і перший ректор українського державного університету в Кам'янці – Подільському, міністр освіти й мистецтва, міністр віросповідань, публіцист, редактор і видавець еміграційних україномовних часописів “Рідна мова”, “Наша культура”, “Слово істини”, “Віра і культура”, ректор духовних академій у Холмі та Вінніпезі, професор, автор десятків підручників, посібників, таблиць для навчання рідної мови, перекладач українською мовою Біблії, засновник української Патрології, Первоієрарх української греко-православної церкви у Канаді, дійсний член НТШ, Української вільної академії наук, Британського й закордонного Біблійного товариства в Лондоні. Творча спадщина І.Огієнка сягає майже 2000 праць, що вражають своєю енциклопедичністю [2, с.38].

Для сучасної української історичної науки є актуальним дослідження наукової та творчої спадщини української інтелігенції, яка внаслідок поразки національно-визвольних змагань 1917 – 1920 рр. була змушена назавжди покинути територію рідної Батьківщини.

Мета нашого дослідження полягає в спробі ознайомити наукову і педагогічну громадськість України з визначним вченим і педагогом ХХ століття І.Огієнком (митрополитом Іларіоном), який ще багато років тому дав їй тверді, реалістичні орієнтири на майбутнє, визначив пріоритети поступу відповідно історії та ментальності українського народу.

Нині в українському суспільстві, безперечно, має бути відновлена моральна і критична свідомість історії, моральний і критичний вимір історичної пам'яті. Реконструкція виміру пам'яті має відбуватися паралельно з процесом розбудови науки, освіти, культури як системи [3, с.121].

Спершу біографічні дані. Народився І.Огієнко 15 січня 1882 р. в м. Брусиліві Радомишльського повіту Київської губернії (нині Житомирська область) в бідній селянській сім'ї. У дворічному віці він втратив батька. На утриманні матері залишилось четверо малолітніх дітей.

Важкий матеріальний стан сім'ї змушує матір передати трьох старших дітей на утримання і навчання до знайомих і добрих людей, а наймолодшого Івана залишила при собі. У 1892 р. хлопчик розпочав навчання у Брусилівській початковій школі, яку успішно закінчив у 1896 р. Важкий матеріальний стан сім'ї змушував допомагати матері у праці.

В 1896 р. І.Огієнко вступає до Київської військово-фельдшерської школи. Основним мотивом такого вибору було здобуття безкоштовної освіти і державне матеріальне забезпечення. Після закінчення школи випускник був зобов'язаний відпрацювати шість років у лікарні. Для розуміння вибору подальшого життєвого шляху цього славного сина української нації слід зазначити, що значний вплив на формування його світогляду справили вчитель початкової школи Іван Сливка і священник Никифор

Шташевський. Перший сприяв розвитку нахилів здібного учня до гуманітарних наук, а другий прищепив йому глибоку любов до релігії. Як кращого учня І.Огієнка залучають до виконання деяких обов'язків при церковних богослужіннях. Добрий поступ у праці і заступництво наставників дають йому змогу заробляти незначні кошти, навчаючи предметів і молитов інших дітей. Це полегшує фінансовий стан родини і дає 13-річному хлопцеві виписувати журнал "Сільській вісник", де друкує свою першу працю "Як живуть селяни?".

У 1903 р. І.Огієнко екстерном складає іспити зрілості в Острозькій гімназії на Волині. Отримавши свідоцтво зрілості (матуру), він звільнився з місця праці в київській психіатричній лікарні за умовою обов'язкового вступу на медичний факультет Київського університету Св. Володимира, що забезпечувало йому безкоштовне навчання і проживання.

Однак схильність до гуманітарних наук взяли гору, і студент І.Огієнко переходить на історико-філологічний факультет. Це позбавляє його матеріальних благ, але дає змогу вивчати улюблені предмети, а засоби для існування заробляти репетиторством. До цього вибору, очевидно, спонукали ґрунтовні лекції видатних професорів (П.Флоринського, В.Перетця, С.Голубєва та ін.). У 1903 р. І.Огієнко закінчує історико-філологічний факультет університету з дипломом першого ступеня, успішно захистивши дипломну-кандидатську роботу на тему "Ключ розуміння" Іоанікія Галатовського". Керівництво факультету доклало багато зусиль, щоб залишити І.Огієнка в університеті, однак російська влада в особі міністра освіти не призначила йому, як "українському сепаратистові", стипендії. Це змушує І.Огієнка впродовж наступних двох років працювати вчителем Київської середньої комерційної школи. Раціонально використовуючи вільний час, він водночас є слухачем Вищих педагогічних курсів, які закінчив у 1912 р.

Безперервні домагання провідних наукових сил увінчалось успіхом, бо І.Огієнка було затверджено стипендіатом на кафедрі мов і літератури Київського університету Св. Володимира з місячним окладом 100 російських рублів. Це дало йому можливість залишити учительську працю і репетиторство. Під керівництвом професора В.Перетця він складає іспити на магістра й одержує посаду приват-доцента.

Протягом 1915 – 1916 рр. І.Огієнко підготував до друку низку видатних праць, зокрема, "Огляд українського мовознавства", "Українська граматична термінологія", "Двійне число в українській мові" [4, с.71,72].

У чому ж полягає феномен І.Огієнка? Як формувався світогляд та наукові і педагогічні принципи цієї непересічної особистості? Що мало найбільший вплив на його становлення як педагога і вченого?

Відзначимо, насамперед, сімейне виховання, яке ґрунтувалося на духовності, ширості і любові. Глибоко вкоренилися в душі майбутнього вченого і педагога традиції "домашньої церкви" (родинно-духовне виховання) та "церкви соборної" (виховання у храмі та при ньому), надзвичайно великий вплив мала стихія народної педагогіки, яка прищеплювала любов до всього рідного, національного. Важливе значення на формування його моральних, етичних поглядів мав вплив матері – берегині духовності і

національних святинь. Глибоку любов та шану до цієї жінки Іван Іванович проніс через усе своє життя.

Другий фактор – це історичні обставини, карколомні події початку ХХ століття, революцій 1905 – 1907 рр. та 1917 року і державна служба, що вселяли віру в можливість розвою українського народу, все оце спонукало до плідної праці і по часті саможертвності. Вже з 1905 р. І.Огієнко виявляє свою активну й свідому громадянську позицію, звернувшись до журналістики. Він пише українською мовою замітки, рецензії, друкується в газетах “Громадянська думка” та “Рада”. Саме тоді з-під пера майбутнього вченого виходить серія публікацій наукового характеру, спрямована на захист української мови. Продовження розмови про долю рідної мови і української школи була серія його публікацій під загальною назвою “Вчимося рідної мови: дещо про українську мову” [5, с.26].

Бурхливі революційні події в Російській імперії та хвиля демонстрацій у Петрограді спричинили падіння 27 лютого 1917 р. (за старим стилем) династії Романових. Київські газети 3(16) березня 1917 р. повідомили про повалення самодержавства.

Лютневу революцію 1917 р. в Росії українці сприйняли як заклик до дії. Ось що писали газети “Тромянин”, орган Волинської Української Ради 5(18) 1917 р.: “...Нас більше як тридцять мільйонів, але ми були мужиками, наша мова мужичою була. Так, принаймні, нам казали. Наш рідний край, найкращий, найліпший од усіх країв, був самий темний, бо всі гроші, що в нас були, витрачались і витрачаються не на нас. **У нас не було й нема своєї рідної школи (!)**. Пани наші давно відреклись свого народу й поміняли вольну козацьку волю на дарунки польських королів та московських царів...” [6, с.8].

Буремні 20-ті роки ХХ століття змінили суспільне життя України і створили передумови для розвитку системи національної освіти. Освітня справа в умовах національно-визвольного відродження 1917 – 1920 рр. набула державницького значення, їй відводилась важлива роль у справі навчання та виховання майбутніх поколінь нової держави [7, с.56].

Напередодні бурхливих подій Лютневої 1917 р. революції в Україні налічувалося 19 568 загальноосвітніх шкіл, 1 678 000 учнів і 46 739 учителів [8, с.14]. Але говорити про існування національної школи в Україні не доводилося, тому що українська мова заборонялася Російською імперією не одне століття. У 1718 р. московіти спалили архіви та книгозбірню Києво-Печерського монастиря, що збиралися понад 700 років. У 1743 р. з українських храмів зібрали і спалили старі церковні книги. У 1759 р. царський уряд видав розпорядження про вилучення зі шкіл українських букварів, в 1769 р. – наказав відібрати в українців ті букварі, які вже були на руках. Далі. Згадаймо, нарешті, вказівку Міністерства освіти імперії (1870 р.) про те, що “конечной целью образования всех инородцев, которые проживают в границах нашей территории, должно быть обрусение” [9, с.5].

Та про що можна говорити, коли скажімо, з другої половини ХІХ століття і до кінця 1918 року в селах Слобожанщини не було жодної української школи, як і в усій Російській імперії.

Русифікаторська політика, яка здійснювалася століттями, пустила дуже глибоке коріння на терені української землі. Її наслідки далися взнаки під час державницьких змагань 1917 – 1920 рр., коли в українського народу з'явилася можливість створити вільну і незалежну державу. Українцям справді в цей час не вистачало національно свідомих кадрів, які б володіли рідною мовою і бажали нею спілкуватися. Тим часом значна частина політичних діячів прагнула залишити де-факто панування російської мови в Україні [10, с.175.].

“Таким діячам, – писав відомий історик, юрист, політичний діяч Сергій Шелухін у вересні 1918 р., – на великій перешкоді стоїть українська мова, бо вона є національна ознака національної державності, бо вони її не знають і не хочуть знати й визнати, бо це стоїть їм на перешкоді до більшого й певнішого панування над Україною і українським народом та відбуватися “єдиної і неділимої” [11, с.151].

Дерусифікація шкіл в Україні та введення в програми всіх шкіл української мови і літератури, предметів українознавства стають першочерговими завданнями нової української влади. Це стосувалося і вищих навчальних закладів. Революційний час 1917 р. І.Огієнко зустрів з надією, що саме він принесе українцям простір для творчості, плідної й ефективної реалізації великих задумів. В роки національно-освітнього відродження (1917 – 1920 рр.) І.Огієнко виступив проти терміну “українізація” і наполягав на застосуванні терміну “дерусифікація” [12, с.325].

І.Огієнко на власній практиці пересвідчився, що чужа школа, яка досі панувала в Україні, виховувала учнів-рабів, які в стінах школи мали зрікатися всього рідного, змушені були нехтувати всім, що вони поважали в рідній стороні, забувати материнську мову і ставати перевертнями, зрікатися рідного краю свого народу.

Як свідомий українець, він з перших днів революції відкинув геть стару систему освіти і взявся за створення нової національної школи, підвалини якої будувалися, з одного боку, на безпосередній націоналізації педагогічних засобів навчання і виховання, тобто – рідній мові викладу і заміни програм у ті науки, які найбільше формують громадянську національну свідомість – історію і географію рідного краю та народне мистецтво – музику, співи художню творчість; а з іншого – на єднанні школи з народом, як центру морального і політичного виховання, без якого не розвиватиметься життя суспільства. Він сприяв запровадженню в життя ідей національної школи, реалізації їх усіма громадськими та державними інститутами [13, с.55].

У 1917-1918 рр. І.Огієнко підготував і видав низку підручників “Українське питання”, “Курс українського язика”, “Українська мова” та ін. Написав перший варіант книжки “Наша культура”, яка була видана масовим тиражем, зокрема для потреб українського війська. Виклад матеріалу про велику українську культуру І.Огієнко закінчував словами: “Я з гірким болем запитую вас: якою ж була б ця наша культура, коли б прямували ми до неї битими шляхами, коли б ми творили її увесь час вільними руками?!” [4, с.72].

Тридцятисемирічний учений І.Огієнко в 1917 – 1920 рр. підготував понад сотню наукових і педагогічних праць, десятки підручників методик, таблиць і посібників для школи та вищих навчальних закладів, був учасником Всеукраїнського учительського з'їзду діячів вищої школи, одним із організаторів Української науково-педагогічної

академії, Українського народного університету в Києві, був членом Ради Генерального Секретаріату Освіти та учасником багатьох урядових, наукових й освітянських комісій, зокрема з відкриття філій Українського народного університету для вищих шкіл у містах України, а також з вироблення статуту українських університетів, організації університету у м. Кам'янці – Подільському тощо [14, с.163].

На початку січня 1919 р. згідно з постановою Директорії УНР І.Огієнко приступив до виконання обов'язків міністра освіти, одночасно залишаючись на посаді ректора у м. Кам'янці-Подільському. Він відмовляється від платні міністра і передає її для стипендії бідним студентам.

І.Огієнко очолював міністерство народної освіти Директорії УНР з 5 січня до 9 квітня 1919 р. [15, с.107].

Одним з перших документів, підписаних міністром І.Огієнком, був циркуляр надісланий головам кураторських рад і директорам шкіл, в якому зазначалося: “Деякі школи державні, або з правами державних, вдаються до Міністерства з листуванням не на українській мові, на бланкетах цілком не відповідних, наприклад, “Ведомство імператриці Марії”, вживають емблеми бувшої царської фамілії та російської держави. Через те пропоную вжити рішучих заходів, щоб все листування і діловодство велося виключно українською мовою і щоб не вживалося згаданих вище емблем і назв”.

На посаді високого державного урядовця І.Огієнко вивчає стан освіти, моделює майбутню нову систему, реалізує її через вироблення власної концепції розбудови національної освіти суверенної держави. Основні завдання концепції він вбачає: 1) в українізації навчального процесу всіх видів навчальних закладів; 2) у всебічній підтримці виховання національно-свідомих кадрів; 3) у забезпеченні єдності, доступності і наступності навчання; 4) та виховання патріотів, гідних громадян української держави [2, с.41].

Міністр І.Огієнко постійно дбав про безплатну освіту для всіх дітей України. Йому часто вдавалося переконати уряд у необхідності проводити ті чи інші заходи, спрямовані на розв'язання цієї проблеми, скажімо – виділити асигнування на безплатне обов'язкове початкове навчання з 1 травня 1919 р. всіх дітей шкільного віку. Було підраховано кількість зруйнованих шкільних будинків, розміри коштів для їх відбудови скільки дітей в них навчатиметься [14, с.165].

Визначною віхою управлінської діяльності І.Огієнка стали заходи міністерства щодо реалізації закону УНР “Про державну мову УНР”, прийнятого Директорією 1 січня 1919 р. Серед них мають значну історичну цінність накази від 13 та 17 січня, що запроваджували нові правила правопису. “Правила українського правопису, – говорить в одному з них. – виготовлені Українською правописною комісією, ухвалили для вжитку по всій Україні”. Після затвердження їх одразу ж було надруковано і розповсюджено по державних установах, освітніх та культурних закладах.

“Удержавлення народної мови у нас матиме величезну педагогічно-просвітню вагу: це підійме народ у власних очах, верне його до свідомості, дасть йому реальну підставу засвоїти думку про рівність громадян перед державою й законом, коли свою потріпану досі мову чути по всіх державних установах”, – пояснюється в преамбулі закону “Про зміну і доповнення в українських державних законах” [14, с.165].

Міністром освіти І.Огієнко був нетривалий час, але прийняті ним постанови і рішення мали надзвичайно важливе значення, бо були спрямовані на створення національної системи вищої та шкільної освіти. В останньому, виданому напередодні евакуації міністерства від 26 квітня 1919 р., звертаючись до своїх колег, писав: “Залишаючи важкий і відповідальний пост міністра народної освіти Української Народної Республіки приношу подяку всім співробітникам, що працювали в купі зі мною і терпеливо, несли тягар, який доля наклала на нас. Я переконаний, що й надалі ви усі працюватимете енергійно і ретельно на користь рідній школи і на славу любій Україні” [14, с.167].

Невдачі армії УНР на фронтах проти Червоної армії, білогвардійців, перевага Польщі над силами ЗУНР восени 1919 р. зумовили безнадійну ситуацію в Україні. Під шаленим натиском більшовицьких військ Леніна – Троцького чергова хвиля визвольних змагань українського народу відкочувалась все далі на Захід.

Уряд УНР після перебування у Кам'янці-Подільському переїжджає у листопаді 1919 р. у м.Тарнів на території Польщі. Трагічна доля спіткала Україну і тих, хто боронив її свободу і незалежність. Уже 9 липня 1920 р. Починається довгий 52 – літній еміграційний, сповнений глибокої гіркоти розлуки з Батьківщиною, період. У Тарнові І.Огієнко, як і раніше, працює багато і невпинно, проявляючи надзвичайну працездатність. Державотворчу роботу І.Огієнко поєднував з науковою та педагогічною. Він створює праці “Головніші правила українського правопису” (1920 р.), “Українські шкільні молитви”, (1921 р.), “Духовна освіта в Польщі” (1921 р.), “Українська граматика. Частина перша. Основи українського правопису. Підручник для першого року навчання в народних школах та підготовчого класу шкіл середніх” (1921 р.), “Наглядна таблиця милозвучної української мови” (1923 р.), “Наглядна таблиця для вивчення знаків розділових” (1923 р.), “Наглядна таблиця для вивчення побічних речень” (1923 р.), “Український стилістичний словник” (1924 р.) та ін. [2, с.42].

Окрім наукової праці та редакційно – видавничої діяльності І.Огієнко читає лекції у відкритих на території Польщі українських гімназіях, українському народному університеті. Завжди в колі університетського студентства та гімназійної молоді, серед тих, кого доля закинула далеко від рідної землі, Тарнів, Перемишль, Краків, Брно, Варшава, Львів – ось далеко не повна географія лекторства І.Огієнка, мета якого – готувати український народ до нових визвольних змагань. Його запрошують на різноманітні свята, які були зігріті національною ідеєю. Кожен виступ І.Огієнка перед аудиторією був перейнятий тривогою за долю України, будив високі патріотичні почуття і у старшого і молодшого покоління, їхню готовність йти на самопожертви заради здобуття свободи і незалежності рідної землі.

У житті І.Огієнка у цей період була і “львівська доба”. Впродовж 1924 – 1926 рр. він викладав українську мову та літературу в учительській семінарії у Львові, що розташовувалась в будинку, який в наші дні займає Львівський обласний університет післядипломної педагогічної освіти (нині вулиця І.Огієнка, 18). На жаль, не встановлено сьогодні на цьому будинку ні барельєфа, ані пам'ятного знака на честь славного сина українського народу [4, с.74]. В 1926 р. І.Огієнко був призначений професором відділу православного богослов'я Варшавського університету [16, с.185].

Науково-педагогічною енциклопедією, що увібрала в себе безліч різнопланових нетрадиційних форм і методів навчальної і позашкільної роботи, можна назвати науково-

популярний Варшавський україномовний місячник “Рідна мова”, присвячений вивченню української мови та теорії літератури, головним редактором і видавцем якого був Іван Огієнко з 1933 по 1939 рр.

Дві трагічні події кінця 30-х років ХХ століття визначили подальший життєвий шлях І.Огієнка. В середині травня 1937 р. померла його дружина Доміна Данилівна Литвинчук – багатолітня охоронниця їхнього домашнього вогнища, берегиня і соратниця, що поділяла всі труднощі й турботи його життя, жінка, яку сучасники справедливо відзначали, як одну з тих, що є “анонімними співтворцями діяльності своїх мужів, котрі без їхньої моральної підтримки, без їхньої інспірації, а то й діяльної помочі ніколи не могли б досягнути того, чого досягли” [2, с.42].

Друга – початок Другої світової війни. На початку жовтня 1940 р. І.Огієнко приймає монарший стан і посвячення в ченця Іларіона, а в середині жовтня цього року відбувається його наречення єпископом Холмським і Підляським, в середині ж березня 1944 р. – митрополитом. Гаслом подальшого його життя стають слова: “Служити народові – то служити Богові”.

І.Огієнко (митрополит Іларіон) як і раніше не зраджує своєму освітянському покликанню. Він зосереджує увагу на проблемах мовного виховання у родині, церкві, школі.

Військові події змушують І.Огієнка (митрополита Іларіона) деякий час мешкати в Словаччині та Австрії. На початку квітня 1945 р. він виїжджає до Швейцарії (м. Лозанна) де проживає два роки. Тут І.Огієнко (митрополит Іларіон) тяжко захворів, переніс три операції, а 16 вересня 1947 р. він переїхав до Канади і поселився у Вінніпезі. І.Огієнко (митрополит Іларіон) налагоджує тісні зв'язки з українськими школами в Канаді. В 1959 році він виступив ініціатором і організатором “Товариства українських педагогів Канади” з центром у Вінніпезі, забезпечивши його діяльності дієву підтримку всіх осередків очолованої ним Української греко – православної церкви.

У канадський період життя І.Огієнко (митрополит Іларіон) глибоко і всебічно зосереджується на мовних питаннях, адже був глибоко переконаний: “Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб... і поки жива мова, житиме і народ як національність” [4, с.77].

І.Огієнко (митрополит Іларіон) протягом багатьох років перекладав українською мовою Біблію. Повністю його переклад “Біблії, або Книг святого Письма Старого й Нового Заповіту” був опублікований Британським біблійним товариством у Лондоні 1962 р., передруковувався багато разів у 80-90-х рр. ХХ століття [17, с.117 – 120].

Педагогічні та наукові погляди І.Огієнка (митрополита Іларіона) ґрунтувалися на вивченні історико-культурної спадщини українського народу, що, на його думку, було головною підвалиною національного виховання. Перебуваючи на посаді міністра народної освіти в уряді УНР, тобто безпосередньо беручи участь у створенні нової української школи, І.Огієнко (митрополит Іларіон) бачив її національною як за змістом, так і за формою. Завданням такої школи він вважав виховання вірних синів України, а для цього необхідно давати дітям ширшу українську освіту, виключно україномовну, та національне виховання – основу духовного розвитку нації.

Основними принципами національної школи І.Огієнко (митрополит Іларіон) вважав принципи народності та гуманістичної спрямованості виховання, а головним рушієм освіти,

як і духовної культури в цілому – рідну мову, надаючи їй надзвичайного, першочергового значення у формуванні особистості, громадянина і патріота. Творчий педагогічний та науковий доробок І.Огієнка (митрополита Іларіона), який вважав відсутність української національної школи гальмом розвитку духовної культури народу, став одним з наріжних каменів розбудови української національної освіти [18, с.33].

Великий вчений ієрарх, ідеолог, просвітителю І.Огієнко (митрополит Іларіон) помер 23 березня 1972 р. на 90-му році життя в канадському місті Вінніпезі, де і похований. Все, що зробив І.Огієнко (митрополит Іларіон) було освячене ідеєю української державності, здобуття якої нашим народом є найкращою нагородою великому вченому, великому просвітителю, великому ієрарху.

Брусилівчани дуже пишаються своїм земляком І.Огієнком (митрополитом Іларіоном). В роки незалежності вони дізналися, що то була за велична постать. Нинішнє повільне повернення широкому педагогічному та науковому загалу його спадщини – це певною мірою повернення безцінного скарбу його думок, його мудрості, його праці, що до останку із великою любов'ю була покладена на вівтар України. Член спілки письменників України, поет Сташук В.Ф., який переймається культурною спадщиною м. Брусилова прикладає чимало зусилля, щоб на брусилівській землі було встановлено пам'ятник І.Огієнку (митрополитові Іларіону) [19, с.12].

Сьогодні не пізнана і не поцінована ще достойно спадщина І.Огієнка (митрополита Іларіона) особливо потрібна Україні. Адже, висловлюючись назвами двох циклів драматичних поем ученого і педагога “Вікові наші рани” ще не загоїлися, а “Наш бій за державність” із численними опонентами побудови саме української України все ще триває. Ми глибоко віримо в пророцтво Тараса Шевченка – “Діла добрих оновляться, діла злих загинуть”. Його праці, насичені колосальним фактологічним матеріалом, спонукають українців думати. Написані в різні роки його твори, присвячені різним питанням освіти та українознавства, ще доведеться переосмислювати не одному українському досліднику, аби стерти фальшивий глянець, покладений на біографічні сторінки цієї великої Людини, тоталітарною системою [20, с.19].

Використана література:

1. Коляда І. Роль української інтелігенції у становленні вітчизняної періодики на початку ХХ століття // Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. Збірник наукових праць. Вип. 1. К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. – 2004. – 352 с.
2. Ляхоцький Володимир. Освітянський подвиг Івана Огієнка // Початкова школа. – 1997. – №1. – 38 – 42 с.
3. Пилипенко Л.В., Рященко Д.С. Агатагел Кримський: реабілітований посмертно // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Вип. 18. Серія: Історія. Збірник наукових праць. Вінниця. – 2010. – 417 с.
4. Цехан В'ячеслав. Історія великого життя // Педагогічна думка. – 2007. – №4. – 71 – 78с.
5. Богачук Олена, Чухліб Віктор. На варті соборності // Столиця. – 2002. – 31 травня – 8 червня. – 32 с.
6. Макаренко Гарій. Симон Петлюра в Житомирі // Українське Слово. – 2004. – 4 – 10 серпня. – 16 с.
7. Благава Тетяна. Художньо – естетична підготовка в системі педагогічної освіти в Україні (1917 – 1920 рр.) // Рідна школа. – 2004. – №11. – 56 – 58 с.
8. Зубалій О.Д., Рященко Д.С. Освітній рух в Україні у добу національно-державного

- відродження (1917 – 1920 рр.) // Український історичний журнал. – 1998. – №3. – 12 – 23 с.
9. Вертійчук Анатолій. Чи зупинена денационалізація України? Аналіз історії любові слов'ян до України // День. – 2011. – 14 – 15 січня. – 24 с.
  10. Рященко Д. Микола Василенко – подвижник на ниві українського національно-визвольного відродження (1917 – 1920 рр.) // Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія 6. Історичні науки. Збірник наукових праць. Вип.5. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2008. – 314 с.
  11. Шелухін С. Державна мова в Україні // Віче. – 1994. – №2. – 149 – 155 с.
  12. Мала енциклопедія етнодержавства. К.: Довіра: Генеза. – 1996. – 942 с.
  13. Ляхоцький Володимир. Вони були першими // Початкова школа. – 197. – №9. – 51 – 58 с.
  14. Ляхоцька Лариса. Іван Огієнко. Шляхи розвитку національної освіти // Освіта і управління. – 1998. – №3. – 163 – 167 с.
  15. Лікарчук І.Л. Міністри освіти України. В 2 – х т. – Т.1 (1917 – 1943 рр.) К.: Видавець Ешке О.М. – 2002. – 327 с.
  16. Світова та вітчизняна етнодержавницька думка. У персоналіях. К. – Донецьк. – Донеччина. – 1997. – 320 с.
  17. Рященко Д.С. Іван Огієнко – перекладач на українську мову Святого Письма // Вісник. Збірник наукових статей. НПУ імені М.П.Драгоманова. Вип.6. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова. – 2003. – 228 с.
  18. Горбань Т.Ю., Марчук М.В. Основний контекст українського національно-культурного відродження 1917 – 1920 рр. Історіографія проблеми // Сторінки історії. Збірник наукових праць. Вип.17. К.: Політехніка. – 2003. – 180 с.
  19. Макаренко Петро. Моя «маленька батьківщина» // День. – 2010. – 14 – 15 травня. – 24с.
  20. Тимошик Микола. Розшифрувати українське поле // День. – 2010. – 3 – 4 вересня. – 24 с.

В статті аналізується освітня та наукова діяльність видатного діяча українського відродження, відомого в усьому світі вченого, перекладача, редактора, видавця, релігійного проповідника, автора перекладу Біблії на українську мову, поета, прозаїка, дослідника скарбів рідної мови і культури, організатора культурно – освітнього і церковного життя Івана Огієнка (митрополита Іларіона).

Ключові слова – І.Огієнко (митрополит Іларіон), національна школа, дерусифікація, Директорія УНР, рідна мова, національна ідея, наукові праці, спадщина.

В статье анализируется образовательная и научная деятельность выдающегося деятеля украинского возрождения, известного во всем мире ученого, редактора, издателя, религиозного проповедника, автора перевода Библии на украинский язык, поэта, исследователя украинского языка и культуры, организатора церковной жизни Ивана Огиенко (митрополита Иллариона).

Ключевые слова: И.Огиенко (митрополит Илларион), национальная школа, дерусификация, Директория УНР, родной язык, национальная идея, научные труды, наследство.

The article examines the educational and scientific activities of prominent figures of Ukrainian revival, the world-renowned scholar, editor, publisher, religious preacher, author of the Bible into the Ukrainian language, the poet, researcher of the Ukrainian language and culture, the organizer of the church life of Ivan Ogienko (Metropolitan Hilarion).

Keywords: I. Ogienko (Metropolitan Hilarion), a national school, de-Russification, Directory of the UNR, the native language, the national idea, research papers, inheritance.